

АВГУСТИН ВОЛОШИН І КАРПАТСЬКА УКРАЇНА

А. ВОЛОШИН. Фото кінця 30-х років

молодої держави були відірвані деякі землі з містами Берегове, Ужгород, Мукачів. Представники нашої влади змушені були прийняти цю умову, бо несила боротися із світовими державами». Звертаючись до народу, А. Волошин, будучи впевненим, що на цьому все закінчиться, говорив: «Але з радістю сповіщаємо тобі, що границі нашої Підкарпатської Держави тепер забезпечені Німеччиною, Італією, Англією та Францією. Польща і Мадярщина прийняли до відома умову, якою добровільно віддалися не втручатися до наших внутрішніх справ».

Однак фашистська Угорщина готувалася до

Протягом століть український народ Закарпаття перебував у ярмі іноземних поневолювачів. Чужинні гості намагалися довести місцевому населенню, що в нього нема Батьківщини, що вони росіяни, руснаки, карпатороси — хто завгодно, але не українці, а земля, на якій вони живуть в останні часів, це «земля без імені». Їм і на думку не спадало, що настане такий час, коли ця невелика частинка українського народу, яка в останній період була відірвана від своєї матері-Батьківщини, на повен голос заявить про свою незалежність і доведе, що вона є господарем власної землі. День 15 березня 1939 року назавжди записався у пам'яті волелюбних краян, бо цього дня українське Закарпаття уперше за всю свою багатовікову історію стало незалежним.

11 жовтня 1938 року празький уряд надав автономію Підкарпатській Русі (так тоді офіційно називали Закарпаття), і невдовзі було сформовано перший уряд, який очолив Андрій Бродій. Будучи опозиційною проугорських поглядів, він дуже скоро втратив себе і був заарештований. 27 жовтня посаду прем'єр-міністра посів Августин Волошин — доктор теології, автор багатьох книжок із педагогіки, людина, яка мала великий авторитет у широких верствах населення. На його долю випала непростий місяць очолювати народ якраз тоді, коли вкрай загострилася міжнародна обстановка, коли «сильні світу цього» готували нову світову війну.

Угорські власті декілька разів зверталися до Волошина із своїми домаганнями на Закарпаття, але він на перших порах згоди не давав. Переговори, які почалися після Мюнхена в Комарно, між представниками Угорщини й Чехословаччини, не мали результатів. Тоді регент Угорщини М. Хорві в черговий раз звернувся до чотирьох учасників мюнхенської змови. Англія і Франція заявили, що не заперечують. Виникла сприятлива ситуація для арбітражу Німеччини й Італії. 2 листопада 1938 року відбувся так званий Віденський арбітраж, на якому також був присутній А. Волошин. Згідно з рішенням арбітражу Угорщина одержала шведські райони Словаччини і Закарпатської України загальною площею 11400 кв. км з населенням 1100 тисяч осіб.

У Маніфесті «Український Народ Прикарпаття» про цей грабінницький акт говорилось: «І бодем у серці сповіщаємо тобі суцільну вістку

Галерея «Дзвона»

ПЕТРО
АНДРУСІВ

«АНГЕЛ ПАСТИРЯМ МОВИВ...».
Різдвяна віньєта, 1954 р.

ПРО ЛИЦАРЯ ДОБРИНЮ.
Ілюстрація до дитячого
журналу «Веселка», 1953 р.

тах Галичини відбулися демонстрації і мітинги на знак солідарності з Карпатською Україною. Ініціатором бігатих із них був Роман Шухевич, тієї ж жовтні 1938 року прибув до Львова. Його Химець у своїй книжці спогадів «Мої спомини із Закарпаття» наводить цікавий факт: Після ніч відбулася імпазантна демонстрація мітингу у Львові проти мадярських зазіхань на Карпаття, у ході якої повбивано вікна в мадярському консуляті й кількакратно атаковано польову поліцію... Таким способом Роман Шухевич ініціював морально-політичну мобілізацію усіх мітингу на західноукраїнських землях в обороні українського Закарпаття».

Хортистська Угорщина намагалася розпочати рення у Закарпатті 12 лютого, коли відбулися вибори до Союму, однак, не одержавши ні Гітлера, угорські власті обмежилися зацінами терористичних груп. На їх свості ні невипитих жертв, і найголовніше, що вони ладинали і без того складну обстанокву.

У неділю 12 лютого 1939 року, о восьмій годині ранку розпочалися вибори до Союму. Голосування проходило на основі Виборчого Закону Чехословацької Республіки, який діяв і на території Карпаття. Всього у виборках взяли участь 92,5 відсотка населення, з них 92,4 відсотки проголосували за Українське Національне Об'єднання (Ю), яке очолював А. Волошин.

За даними виборів узято стежида вся прогресивна ситуація громадськості, а особливо українці, проживали в різних країнах світу. А. Волошин опублікував на своїй (б)в приватному телеграму урядові в Канаді, в якій говорилось: «Проголошує уряд Карпатської України передати нашим братів привіт. У неділю 12 ц. м. очі 500 тисяч українців Канади звернули на вас, брати і сестри Карпатської України».

Ще раніше, 30 листопада 1938 року, А. Волошин одержав листа від митрополита Андрія Білобогого — людини, яку він особисто дуже цював. Митрополит Андрей писав: «...Нехай Всевисш одде Ваші кроки і нехай панювше Вас шире премудрстві а неба, щоб Ви могли дошній Ваш нарід доправити до повної свободи естороннього добробуту».

Український Союму уряд Чехословаччини весь відкладив. Нарешті президент Гаха призначив його на 15 березня. Однак у зв'язку зі складною міжнародною обстаноквою А. Волошин 14 березня проголосив самостійність, про що писав у Німечину: «До міністра закордонних справ, Берлін, мені уряду Карпатської України прошу Вас бути до відома проголошення нашої самостійності під охороною німецького Рейху. Прем'єр-міністр, д-р. Августин Волошин, Хуст». Тоді ж було рмовано тимчасовий уряд, який очолюв А. Волошин, а міністрами стали Ю. Ренай, Ю. Перевуза, С. Ключуряк, Ю. Брацайко, М. Долинай. 15 березня о 15-й годині Союм Карпатської України розпочав свою роботу. Перше засідання закарпатського парламенту відкрив найстаріший його член Августин Волошин. У своєму виступі він говорив про те, яким важким був шлях до незалежності, що довелося перебороти немало трудів, але незважаючи на все, «залишилися ми цими силами свого народу, дух предків додав нам творчої ширини і почуття єдності...».

Шістьом засіданням Союму, які відбувалися 15 березня, мала доля бути історичними, бо на них були прийняті історичної ваги документи про незалежність, державний устрій, мову, мову, прапор, герб і гімн Карпатської України.

§ 1. Карпатська Україна є незалежна Держава.

§ 2. Назва Держави є Карпатська Україна.

§ 3. Карпатська Україна є республіка з президентом, вибраним Союмом Карпатської України на чолі.

§ 4. Державна мова Карпатської України є українська мова.

§ 5. Барви Державного прапору Карпатської України є синя і жовта, причому барва синя — горішня, а жовта — долішня.

§ 6. Державним Гербом Карпатської України є дотеперішній краєвий Герб: медвідь у лівій червоному колі й чотири сині та три жовті смуги у правому півколі, і тризуб Володимира Великого з хрестом на середньому зубі.

§ 7. Державний гімн Карпатської України «Ще не вмерла Україна».

§ 8. Цей закон обов'язує зараз од його прийняття.

Референтом даного законопроекту був адвокат М. Брацайко. Саме він був ініціатором присудження Закарпаття до Української Народної Республіки в січні 1919 року. Його виступ був надзвичайно емоційний: «По тисячолітній неволі наша земля стала вільною, незалежною та проголошена перед цілим світом, що вона була, є і хоче бути Україною. І коли б навіть нашої молодій Державі не суджено було довго жити, то наш край ні завжди залишиться українським, бо нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого українського народу».

Таємним голосуванням був вибраний президент. Ним став Августин Волошин, за якого проголосували всі послы. Щойно обраний президент на Конституції склав президентську присягу: «Присягаю перед Всемогутнім Богом, що додержуватиму закони та свій президентський уряд виконуватиму за своїм найліпшим знанням і совістю».

Обрання президентом Карпатської України Августина Волошина було закономірним. Народ любив Волошина, називаючи його своїм батьком. Люди складали вірші, присвячені йому:

Мадяр, поляк нам не брат
Фенциковці — вон із хати,
Бродій хотів нас продати
Зрадників не хочем мати.
Ми Волошина любім —
Працю, хліба дасть усім.

Волошин часто бував серед народу, який йому радо зустрічав. А. І. Субота, який тоді навчався у Білківській гімназії, розповідав про приїзд Волошина в Білки: «Про Волошина говорили багато і мені дуже хотілося його побачити. І ось він приїхав. Спочатку пішов до церкви, почекав, коли закінчиться служба, а потім виїшов на площу, яка повністю була заповнена людьми. На Волошина вже чекала нашвидкуруч зроблена з бичок з-під пива трибуна. Він виїшов на неї. Одного така була орація, радість і захоплення людей, що йому довго не відважалося і слова сказати».

І таких прикладів можна б навести немало. Угорські власті різними брудними методами

намагалися дискредитувати уряд А. Волошина, члени міжнародної громадськості, що карпатський прем'єр повністю втратив підтримку свого народу, проте підсумки виборів були яскравою відповіддю на цю ганебну фальсифікацію.

Уряд фашистської Німеччини вдавав, що він готовий захистити Карпатську Україну. Керівник політичного відділу міністерства закордонних справ Німеччини Е. Верман пропонував посилити економічну і фінансову допомогу уряду Карпатської України і заснувати в її столиці Хусті німецьке консульство. Найближчим часом це й було зроблено.

Безперечно, що це було заграванням із Карпатською Україною, що «допомога», яку для видимості хотіла надати Німеччина автономному Закарпаттю, призналася не для того, щоб підтримати молоду країну в скрутний час. Існує величезна кількість доказів, які доводять нетерпимість Гітлера до всякої автономності і самостійності. Мине небагато часу — Закарпаття, ніби за помахом царівної палички, буде передане Угорщині як аванс за її участь у війні на боці Німеччини.

Таким чином, у листопаді 1938 року фашистський уряд ще був проти приєднання до Угорщини Карпатської України, бо боявся спільного польсько-угорського кордону, однак у березні 1939 року численні прохання хортистів були задоволені. 12 березня Гітлер дав згоду...

Регент Угорщини М. Хорті вислав Гітлеру арештальну телеграму, в якій улесливо писав: «Ваша Ексцеленція! Сердечно дякую! Я не можу виразити, який я щасливий, бо ж ця життєдайна територія для Мадярщини... фактично є справною життя. Не зважаючи на наших 5-тижневих ревертів, беремося до справи з великим ентузіазмом. Доручення уже видано. В четвер, 16-го цього місяця, відбудеться прикордонний інцидент, а в суботу рушить великий наступ. Я ніколи не забуду цей доказ прихильства й Ваша Ексцеленція може вічно розраховувати на мою кричеву вічність. З приятельською вдячністю Хорті. Будапешт, 13 березня 1939 р.»

13 березня за вказівкою з Берліна хортисти направили в Хуст ультиматум з вимогою окупувати все Закарпаття ніби для «уникнення кровопролиття». А. Волошин сподівався на те, що Угорщина не зробила без відома Гітлера і намагався зв'язатися з ним. Та через деякий час зрозумів: Гітлер про це знав. І тому, коли А. Волошин давав інтерв'ю кореспонденту Рейтера, то прямо відповів: «Німці ганебно нас обманули...». Подібне вже в 1941 році і митрополит Андрей Шептицький.

Починалася героїчна і водночас трагічна сторінка в історії Карпатської України, коли на заклик Августина Волошина піднялися усі чесні патріоти, навіть 16—17-річні юнаки, щоб загинути, але не пропустити ворога.

Головною силою, яка стала на перешкоді просуванню угорських фашистів углиб країни, була Карпатська Січ... Перші загони січовиків на Закарпатті сформував Дмитро Климпуш з Ясіні в 1932 році. Однак питання про створення національної оборони (Карпатської Січі) постало з новою силою у 1938—1939 роках, коли вкрай загострилася міжнародна обстановка. Президент Карпатської України А. Волошин та його уряд, розу-

ГРОМАДЯНЬСЬКА ПАНАХИДА БІЛЯ МОГИЛИ БАТЬКА А. ВОЛОШИНА. Келегин, липень, 1990 р.

міючи, що своїми силами неможливо захиститися від ворожого вторгнення, попросили військової допомоги в Чехословаччині. За його проханням сюди була направлена чехословацька бригада. Збройні Сили Чехословаччини на той час вважалися чи не наймодернішими в Європі. Та й за кількістю вони майже нічим не поступалися передовим арміям світу. Англійський історик Базіль Лідел Гарт писав, що Чехословаччина мала 45 дивізій, 1582 літаки, 469 танків, 5700 гармат. Але все-таки Карпатській Україні жаданої допомоги не було надано. А. Волошин прийняв рішення про створення власної регулярної армії. Це питання обговорювалося ще 1938 року в Берліні на зустрічі з представниками Проводу Українських Націоналістів. Юліян Химинець, який у той час був головою карпатського проводу ОУН, пригадує: «Під час мого перебування у Берліні... ми обговорювали створення і справу проводу Організації Оборони Карпатської Січі. Ми пропонували такий склад команди: командир Дмитро Климпуш, його заступник — Іван Роман, секретар — Іван Рогач, пропагандивний референт — д-р Степан Росоха... Членами штабу стали згодом Роман Шухевич-Щука, Зенон Коссак-Тарнавський, Осип Карачевський-Свобода, Іван Кедюлич, Гриць Барабаш-Чорний, Юрій Лопатинський-Калина й Євген Врецьона-Волянський».

15 березня. Усього 24 години тривав день, а скільки подій відбулося того дня! Міністр вій-

1. Березень, 1939 р.

в цих справах Карпатської України Степан Бандера призначив Сергія Сіфренюка командиром Карпатської Січі. Остатній сформований штаб, до якого ввійшли Гузар, Філонович, Парчаний, Гулецький, Бабіца, Іванківич, Пузлик, Вайда, Чорний, як, Роман, Галічанин, як випадково, діяли під псевдонімами, щоб уникнути репресій польських партій після повернення на Батьківщину.

Відповідні накази про створення регулярної армії мали неабияке значення, бо згідно з ним вона в під охороною Женевської конвенції стосовно війни, обміну полонених тощо. Таким чином, репресії угорських фашистів щодо січових опанців були грубим порушенням міжнародних актів.

Через свого посла Гамількара Гофмана, резиденція якого була в Хусті, Міністерство Закордонних Справ Німеччини уважно стежило за тим, як йшов процес створення регулярної армії у західному краї. Гофман повідомив у Берлін, Волошин віддав письмовий наказ командантові Січі негайно передати склад зброї у руки штабської Січі. Водночас Волошин почав переробити з урядом Румунії про надання допомоги Карпатській Україні в разі нападу агресора. Гофман негайно телеграфував про це в Берлін.

Створення армії вимагало немало коштів. Під умовою Волошин прийняв єдино правильне рішення просити допомоги грошима в українців, проживали в різних країнах світу. У Канаді було створено «Комітет допомоги Карпатській Січі», який вислав до Хусту попередньо 10 доларів на формування Карпатської Січі. Волошин і Ю. Ревай внесли по 5000 крон фонд оборони. Жителі села Негровець, що на

Міжгірщині, зібрали 572 крони. На ім'я А. Волошина надходили сотні листів, телеграм. В одній з них, що надійшла з Канади, говорилося: «На вашій дорогі Січовики, звернені очі всіх ширих українців у Канаді,— ваших братів по крові з великих степів України, Галича, Волині і дорогої нам Карпатської України».

Дізнавшись про те, що створюється регулярна армія, із Західної України, незважаючи на заборону, ризикуючи життям, цілими групами почали переходити кордон добровольці. Відомо немало випадків, коли спійманих при цьому людей чехословацькі прикордонники здавали в руки поляків фактично на розправу. Бажаючи уникнути цього, Д. Климпуш просив опублікувати у всіх українських газетах застереження перебіжчикам бути обережними, щоб уникнути небажаних жертв.

15 березня в газеті «Нова свобода», що виходила в Хусті, було опубліковано мобілізаційний заклик, у якому говорилося, що «не має бути ні одного вишколеного вояка, який би не заордував своїй прислугі своїй державі. Служили ми царям, усяким чужим президентам, то послужім тепер своєму народові».

На цей заклик відгукнулося немало людей: гімназистів, семінаристів, селян і робітників. У Січовики записалися навіть 25 дівчат. Однак треба відзначити, що через поганий зв'язок в окремих місцях краю цей заклик своєчасно не дійшов. Створенню регулярної армії заважали також чехословацькі власті, про що не раз телеграфував у Прагу Августин Волошин.

То що ж явилася собою Карпатська Січ? З одного боку — це формально створена регулярна армія як зрізок професійної, а з другого — це

запопанили і слабоброші люди, біляність з яких навіть не знала «ліва» військової служби. Не можна не погодитися з очевидцем тих подій Д. Кеняном, який називав Карпатську Січ українською організацією. Що ж стосується її командного складу, то це були досвідчені воєнної військові, здебільшого вихідці з Галичини.

Чи могла ця армія, яка за різними даними нараховувала від 10 до 15 тисяч воєняк, протистояти добре озброєній і переважаючій її кількості армії фашистської Угорщини? Безперечно, що ні. Однак опір фашистам було учинено, причому досить сильний. Уже один той факт, що угорська армія якихось 20 кілометрів до Хуста провдалася понад добу, свідчить про це. Кривавий бій з угорськими військами відбувся 15 березня біля Копані на Красному Полі. Фашисти не чекали такої сильної відсічі з боку молодих юнаків, які під керівництвом свого вчителя Голоти до останнього патрона утримувались на займаній позиції. Після поразки українських захисників на Красному Полі моторизовані загопи фашистів пробили гусеницями навізозброєних і майже без втрат юних патріотів без жалю і найменшого сорому сумління...

Січовики, знекровлені в боях, відступали. 16 березня угорці зайняли Сваляву і Перечин. Того ж дня січовики залишили Тячів, Рахів, Ясіню, а також Бичків. 17 березня рештки загонів залишили територію Закарпаття. Е. Стахів, очевидець подій, писав, що вони «були розбиті морально, гордо, брели пригнічені, близько 600—700 бійців. Перейшли біля Мараморош-Сигета вранці, о 5 годині, у суботу 17 березня 1939 року...».

На окупованій ворогом території продовжували діяти партизанські загопи, що їх очолювали Микола Крупа, Степан Росоха і Федір Тацінець, проти якого діяв на Воловеччині аж доти, коли вже далі продовжувати боротьбу було неможливо. Після повернення Тацінця у рідне село Келечин його було арештовано і через деякий час розстріляно.

Після поразки Карпатської Січі її захисники почали пробиратися на Словаччину, але цього дозволити вдалося далеко не всім. Румуни повертали їх назад на розправу. Ті ж, хто повертався до Польщі, теж нерідко падали під кулями на прикордонних перевалах або ж потрапляли до катінь польків. Йосип Тереля в одній із своїх післявоєнних брошур, що видані в Канаді, пише, що офіцери Торунського перевалу поляжи розстріляні 3421 січовика. Сталася ця трагедія 21 липня 1939 року.

Але справжнє пекло було на Закарпатті. Пекло, боюючи у фашистському таборі, поет В. Г. Гренджа-Донський із сумом писав:

Висили бійців на верби, зв'язаних, вниз головою,
та нещасні умівали — поливали їх водою,
вчарками припікали, різали їм ноги, руки,
вдонецим черева поролі ці звірі, падлюки!
Темним викололи очі, відрубували ніс і губи,
привадами і литаками вбивали в рота зуби,
арешті, як не розстріляли, то живими позв'язали
винули у Тисю... або ще живими позв'язали.
Ані соту часті з того опинати в неволі стали,
випустити біль і горе, змалювати ту руну,
що замила та нещасна Закарпатська Україна!

Будучи людиною високої культури, Василь Степанович і повірити не міг, що такі здушення над людьми можливі з боку угорців. Коли одного разу до його камери зайшов угорський генерал, то Гренджа-Донський гнівно зауважив, як угорці, які претендують на те, щоб називатися цивілізованою нацією, можуть творити такі звірства щодо живих людей. У багатьох своїх творах закарпатський поет називає окупантів новою ордою, що плюндрує його рідний край.

З різних джерел довідуємося, що при захисті Карпатської України загинуло від 2 до 6,5 тисяч осіб. Безперечно, що ці дані далеко не повні. Перед історика складна робота: встановити імена тих, хто віддав своє життя у смертельному двобої з фашизмом. Можливо, що після виходу «Книги пам'яті» ми будемо більше знати і про загиблих захисників Карпатської України і, звичайно, почуємо невідомі раніше імена. Це священний обов'язок кожного чесного історика перед тими, що полягли за нашу свободу. І в той же час наш обов'язок перед молодшим поколінням, яке повинно знати всю правду.

...Таким трагічним був кінець Карпатської України, але не менш трагічною була і доля її президента Августина Волошина.

На жаль, нам невідомі всі подробиці арешту і смерті Августина Волошина. Важко навіть встановити точну дату смерті. Уряд СРСР, який несе пряму відповідальність за передчасну кончину Волошина, повідомив президента Чехословаччини Е. Бенеша, що А. Волошин помер 17 липня 1945 року, а Ю. Химинець та інші учасники тих подій називають дату 11 липня.

Певною мірою це питання роз'яснюють окремі публікації, які з'являлися свого часу за кордоном. 1948 року в Німеччині були опубліковані спогади Івана Мондича (Н. Синевирського) «Смерш. Год в стане врага». Автор у 1945 році працював перекладачем у контррозвідці Смершу. В 1969 році газета «Вільне слово», що виходить в Торонто, у трьох номерах опублікувала статтю «Арешт і смерть президента прелата о. Августина Волошина». І, нарешті, з архівів НКВС/КДБ винята і нещодавно передана в тимчасове користування вчених УжДУ «Особиста справа Волошина», яка нараховує 111 сторінок. Безперечно, що повністю довіряти записам у ній не варто, якщо пригадаємо, як велось слідство в сумнозвісні роки сталінського терору, коли арештованого примушували взяти на себе навіть те, чого він не зробив.

...Після вторгнення у край угорських фашистів А. Волошин емігрував за кордон. Відвідавши кільканадцять європейських столиць, зупинився для постійного проживання у Чехословаччині. Проживав у Празі, читав лекції в Українському Вільному Університеті. В цей період він майже повністю відійшов від політики і займався педагогічною діяльністю. У березні 1945 року друзі Волошина пропонували йому залишити Чехословаччину і виїхати в будь-яку країну, приміром, Німеччину або США, однак Волошин, не відчувачи за собою ніякої вини, відмовився.

Разом із Радянською Армією, що наступала, просувалися по Закарпаттю і агенти Смершу, який діяв при 4-му Українському фронті. Керівником Смершу був генерал Ковальчук. На його відділ було поставлено конкретне «відновільнянське» зав-

данні: видолонати «ворогів народу», «пособників фінанстів».

Агенту Смершу двічі арештовували Волошина. Якщо першого разу він був звільнений, то другий арешт для нього закінчився трагічно. Ось як описав арешт Волошина Іван Мондич:

«...21 травня приїхало чеське поліційне авто під двері Под Ліпками, 2 і в дім увійшов офіцер Смершу, попросив Волошина піти з ним. Волошин показав йому «бумажку» та сказав, що його вже переслухали і звільнили. Офіцер сказав, що тепер це тільки формальність і незабаром привезуть його додому. Приїхало авто капітана Шибайлова під число 11 вул. Делострілецької.

— Здоров, Миколо! — Шибайлов усміхнувся. Його товсте і рожеве лице висловлювало вдволення, що успішно виконав завдання.

— Пізнаєш?

Я подивився у бік кругленького монсиньора, що виступав з авто.

— Волошин!

— Так. Це він. Ваш бувший президент.

Старик Волошин якось непритомно подивився у мій бік. Мабуть, він навіть не бачив мене. Його очі блудили десь далеко, у невідомих краях.

— Кудя смотришь, поп? На небо? Нужно было раньше богу молиться, а не политикой заниматься.

— Ну валий, валий вот с этим бойцом в подвал! Быстрее!

Волошин поспішив. Він якби все ще не вірив, що його арештовано... Я подивився у бік, куди Волошин віддалювався. Вояк ударив прикладом його в спину...».

Августин Волошин був заарештований і через деякий час вивезений у Москву. При арешті, який неможливо назвати законним, бо «людолови»

навіть не мали ордеру на арешт та й до того ще заарештували людину суверенної держави, що нього було взято 9 тисяч крон, різні золоті речі, котрі належали йому як капоніку. Волошина помістили в Лефортовську тюрму, яка вважалася найсуворішою з усіх, що були в розпорядженні НКВС. Про існування такої тюрми мало хто знав. Один з її в'язнів писав: «О третій годині ночі я був доставлений у Лефортовську тюрму. Ште, що існує така тюрма, я, старий москвич, не мав ніякого поняття...».

Слідство вів Валендорф, який уявлення не мав про релігійні питання. Допити, які відбувалися по шість годин на добу, то вдень, то вночі, підірвали й без того слабе здоров'я 70-річної людини. Після четвертого допиту Августин Волошин був переведений із Лефортовської тюрми в Бутирівську, яка вважалася «кращою». Там він і помер на 52-й день після арешту, як повідомили — через парити серця.

Один із найвідоміших поетів Закарпаття В. С. Гренджа-Донський, який особисто знав А. Волошина, дав високу оцінку його діяльності: «Як чехи мають свого Масарика, так і ми, підкарпатські українці, маємо свого Августина Волошина. Це наша гордість і наша слава. Волошин — наша новітня історія. Був він пробудником у тяжкі часи національних утисків і з його ім'ям пов'язане наше національне пробудження... Такий муш заслужив, щоб його ім'ям назвали найкращі площі і вулиці, щоб йому ставили пам'ятники. Це все ми зробимо, як прийде на це час».

А може, такий час уже надійшов?..

с. Міжгір'я
Закарпатської області

Микола ВЕГЕШ

ІСТОРИЧНІ ДАТИ

- 17.3.1874 — Народився Августин Волошин, президент Закарпатської Української держави.
- 17.3.1901 — Народився відомий український живописець Микола Глуценко.
- 17.3.1917 — Почала в Києві Українська Центральна Рада — парламент Великої України на чолі з Михайлом Грушевським.
- 18.3.1911 — Помер український мовознавець Павло Житецький.
- 19.3.1887 — Народився Василь Доманицький, український літературознавець і фольклорист.
- 19.3.1892 — Народився Максим Рильський, поет, перекладач, академік.
- 19.3.1864 — Народився митрополит Василь Липківський.
- 20.3.1632 — Народився гетьман України Іван Мазепа.
- 20.3.1911 — Народився український поет Іван Каляник.
- 21.3.1627 — Народився видатний богослов і проповідник Захар Копистенський.
- 23.3.1842 — Народився визначний український композитор Микола Лисенко.
- 25.3.1651 — Полковник Іван Богун завдав поразки полякам під Вінницею.
- 27.3.1654 — Переяславський договір (Березневі статті) Богдана Хмельницького з Московщиною.
- 27.3.1865 — Помер письменник Закарпаття о. Олександр Духнович.
- 28.3.1623 — Народився козацький літописець Роман Ракушка-Романовський.
- 28.3.1891 — Народився письменник Олекса Слісаренко.
- 29.3.1864 — Відбулася у Львові українською мовою перша вистава «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка.
- 29.3.1881 — Народилася поетеса Марійка Підгірянна.
- 31.3.1891 — Народився відомий актор Борис Романицький.